

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ז

• ראה •

בפרק הזה מובא בעזהשי"ת:

הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה זצלה"ה

גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים - העושר מבזה את העני האומר תהלים - הדין תורה בבית דין של מעלה - ענין גן עדן וגיהנם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון - העולם הזה דומה למערה תחת הארץ - בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים - התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות - במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי שוגגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון - חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה - גודל העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה - מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לטמיון וניטלת השררה ממנו - הערבות היא לטובת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו - עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישבו מדרכם הרעה.

תוכן הענינים

של פרק מ"ז

- א. גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים. קנט
- ב. העושר מבזה את העני האומר תהלים. קס
- ג. רוח סערה נושא את העשיר כמה פרסאות וזורק אותו ומעמידו במדבר. קס
- ד. הדין תורה בבית דין של מעלה. קסב
- ה. מתי הוא הזמן של השכר והגמול האמיתי? קסג
- ו. ענין גן עדן וגיהנם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון. קסג
- ז. הישארות הנפש, היא מהדברים שנמסרו למשה בסני. קסד
- ח. עיקר העבודה של היצר הרע שמבקש להטיל באדם ספיקות באמונה בהישארות הנפש. קסד
- ט. העולם הזה דומה למערה תחת הארץ. קסד
- י. האם הצדיקים בגן עדן רואים אחד את השני? קסה
- יא. בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים, קסה
- יב. ביאור ענין ההיכל החמישי בו נמצאות הנשמות של בעלי תשובה - הבעלי התשובה רואים אחד את חבירו. קסו
- יג. ראיית הנשמות אחת את רעותה בגן עדן. קסז
- יד. העתקנו כאן הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה וצלה"ה. קסז

- טו.** התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות..... קסז
- טז.** פירוש נר מצוה ותורה אור קודם חייב לדאוג להשלים עצמו..... קסז
- יז.** ענין חיוב התוכחה והמוסר לזולת..... קסח
- יח.** מצות התוכחה..... קסח
- יט.** דיני ודרכי הוכחה ענשה שכרה זכותה..... קסח
- כ.** במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי' שונגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון..... קסט
- כא.** חיוב מיוחד על המנהיגים והפרנסים בתוכחה..... קע
- כב.** הנהגת הפרנס והמנהיג כדי שדבריהם יהיו נשמעים..... קעא
- כג.** הכל תלוי בפרנס, הפרנס הוא הדור והדור הוא הפרנס והקולד תלוי בהם איך ינהיגו את העם, מה חובתם..... קעב
- כד.** חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה..... קעב
- כה.** גדול העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה..... קעב
- כו.** מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לממון וניטלת השררה ממנו..... קעג
- כז.** הערבות היא למוצת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו..... קעד
- כח.** מצוה לקבל התוכחה - שכר התוכחה - עיקר התוכחה לדרוש וללמוד בספרי מוסר ותוכחה..... קעד
- כט.** גם אם אחד מהכלל יקבל המוסר - דבר גדול פעל - ולא יסור מתוכחתו..... קעד
- ל.** עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישוכו מדרכם הרעה..... קעה
- לא.** כדי שדבריו יכנסו ללב השומעים תלוי במשמיע..... קעה

פרק מ"ז

גודל השכר של אמירת תהלים - ומעשה נורא שסיפר הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זכר צדיק לברכה מדוד המלך עליו השלום שהזמין עושר גדול לדין בבית דין של מעלה על אשר ביזה נושא מים שהרבה באמירת תהלים.

בעיר אחת, הרחוקה ממעזבוז ארבעה מילין, ישב עשיר מופלג, שהיה תלמיד חכם גדול, בעל צדקה מפורסם ומוקיר רבנן. לימים, עלה על דעתו לכתוב ספר תורה לשמו, שתהיה כולה בקדושה ובטהרה, שכל מלאכתה תהיה על טהרת הקדש, ולא יוכל איש אחר לכתוב ספר תורה כמותו. מה עשה אותו העשיר, הלך וקנה עגלים, ששתו עוד חלב אמם, והכניסם לדייר מיוחד. השקם והאכילם, והשהם בביתו עד אשר היו פטומים, ואז שחט אותם וחלק את בשרם לעניים, ואת העורות מסר לידי מומחים, יראי שמים, לעבדם ולעשותם קלף לשם ספר תורה. כאשר היה הקלף מוכן ומסודר בביתו, הביא סופר מומחה, חד בדרא, למדן וירא שמים, והבטיחו לתת לו מזונות על שלחנו כל ימי שבתו בביתו, מלבד פרנסת בני ביתו. ישב הסופר בבית הגביר ימים ושנים, ולא עסק בעבודה אחרת מלבד כתיבת הספר, והשקיע את כל מעיניו בעבודת קדש זו עטר את האותיות, וכוון כוונות על כל תג ותג, שעטו עט סופר מהיר היה פולט. ככלות הסופר את מלאכתו, והספר היה כלול בהדרו, עשה העשיר משתה גדול, וחגג ברוב פאר והדר את חג סיום ספר התורה הזה. ומפני שרצה לתת כבוד לתורה, הזמין את כל בני העיר לחג הסיום "ברוב עם הדרת מלך", אמר החכם מכל אדם. לפנות ערב התאספו ובאו אל ביתו כל בני העיר, וביניהם היה גם שואב מים אחד, איש תם וישר, שעסק במלאכתו באמונה, והיה רגיל להרבות באמירת תהלים. בעל הבית כיבד את

נכבדי העיר למלאות בדיו את האותיות החלולות שהשאיר הסופר, ואחר כך דרש דרשה נפלאה לכבוד התורה ולומדיה.

העושר מבזה את העני האומר תהלים

אחר הדברים האלה, התחילו לחלק חלות לכל הנאספים, שישבו מסביב לשלחנות, וגם לשואב המים, שישב בקצה השלחן נתנו חלת לחם. כראות שואב המים את הלחם אשר לפניו, לא יכול לעצור ברוחו, והלך ונטל את ידיו בחשאי, טרם יטלו ידיהם שאר הקרואים, כי הרעב הציק לו מאד, באשר לא אכל כל היום, גם חשב שאיש לא ישים לב למעשהו זה, מפני שהוא יושב מן הצד. אך לא כאשר חשב כן היה כאשר נטל את ידיו, עבר בעל הבית על ידו, וראה את אשר הוא עושה, וחרה אפו מאד, ויצעק בקול גדול ויאמר: "הדיוט! מדוע אתה קופץ בראש? וכי מפני שאתה מרבה לומר תהלים אדם חשוב הנך? יש בין המסובים אנשי שם, תלמידי חכמים ועשירים, ואתה הולך ונוטל את ידיך לפניהם: לא לחנם אמרו חכמינו זכרונם לברכה: הדיוט קופץ בראש". כשמוע העני את דברי העשיר, שנאמרו בכעס גדול, הניח את החלה על השלחן ויצא מן הבית. כל הקרואים נטלו ידיהם והסבו לסעודה, ואיש מהם לא שם לב לעלבון, שהעליב בעל הבית את שואב המים, וגם לא ראו בצאתו מן הבית. כולם ישבו ונהנו מסעודת מצוה, וספרו איש לרעהו שיחות חולין ודברי תורה, וגם בעל הבית הסיח דעתו משואב המים וישכחהו.

רוח סערה נושא את העשיר כמה פרסאות

וזורק אותו ומעמידו במדבר

ככלות הסעודה יצאו כל הקרואים והלכו לביתם, ובעל הבית ישב ללמוד את שעורו הקבוע, שהיה נוהג ללמוד מדי ערב בערב. כשהתחיל לעיין בגמרא אשר לפניו, ולירד לתוך עומקה של הסוגיא, שמע פתאום קול קורא אליו

מבחוץ. מיד פסק מלמודו, ויצא החוצה לראות מי הוא האיש, הקורא את שמו בחצות הלילה. ויהי בצאתו, ויבט הנה והנה לראות מי הוא הקורא, והנה באה רוח סערה ואחזה בו, ונשאה אותו על כנפיה כמה וכמה פרסאות, והעמידתו במדבר. בהיותו על כנפי הרוח, נתבלבלה עליו דעתו, ולא ידע מה אתו, אך ברדתו וראה את המדבר הגדול אשר לפניו, נפל עליו פחד גדול. וישכב על מקומו מבלי נוע, כי היה כולו שבור ורצוץ, מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, כי נחבט על הקרקע בשעה שנפל משמים ארצה. כששבה אליו רוחו, ונפשו שקטה קצת, נשא את עיניו וראה אור מאיר מרחוק, ויאמר ללכת אל מקום האור, אך לא יכול למוש ממקומו. אולם כאשר הפחד הלך וגדל בלבו, התחזק והתחיל להתנועע לאט לאט, עד אשר הגיע אל בית אחד נשא ורם, שהאור פרץ דרך חלונותיו. וישב בחוץ על יד הקיר, ולא בא אל הבית פנימה, כי אמר בלבו, אין זה כי אם בית שדים או מקום משכן גזלנים. ויתר בעיניו אחרי מקום סתר, להסתר שם מעיני הרואים, והנה שמע קול קורא בבית לאמר: "פנו מקום לדוד מלך ישראל". ולא האמין למשמע אזניו, וחשב שכל זה הוא רק פרי דמיונו, אך תוך כדי מחשבה שמע עוד הפעם את המלים היוצאות מפי הקורא: "ברוך הבא דוד מלך ישראל". כעבור רגעים מספר שמע קול רעש, ותיכף ומיד קראו: "פנו מקום לרבי ישראל בעל שם טוב". ויפן כה וכה לראות את פני הבעל שם טוב, אך טרם יראה פני איש, קראו בפנים הבית: "ברוך הבא רבי ישראל בעל שם טוב". ויט אזנו וישמע קול איש בדברו את הדברים האלה לאמר: "מפני מה יושב אדם מישראל בחוץ? ועל שום מה הביאוהו הנה?". ענה דוד המלך ואמר: אני הזמנתי את האיש ההוא לדין, ורבי ישראל בעל שם טוב יהיה המליץ שלי". קבל עליו הבעל שם טוב ללמד סנגוריה על אדם זה.

הדין תורה בבית דין של מעלה

ישבו לדין, ודוד מלך ישראל קם וטען: "כל ימי ביקשתי מאת בורא כל העולמים, שאמרי פי יהיו חשובים לפניו כדברי אלקים חיים, עד אשר זכיתי לקבל הבטחה מפיו, שכל מי שעוסק בפרקי תהלים, הרי זה כאלו הוא עוסק בנגעים ואהלות". ועתה היה בעיר פלונית שואב מים אחד, יהודי פשוט ותמים, שעסק כל ימיו באמירת תהלים, ובא אדם זה והעליבו עלבון גס ברבים, על אשר הוא מרבה לומר תהלים. האיש הזה המרה את פי א-ל, ואני דורש מכם משפט ולא חסד, למען ישמעו העם וייראו". קם זקן בית הדין ואמר: "לפי הדין ענשו מיתה בידי שמים, אך עלינו לשמוע גם את דברי הסניגור". עמד הבעל שם טוב וטען: "מצד הדין הצדק עם ראש בית הדין, אך אם יעשו כדבריו, יצא שכר הדין בהפסדו, כי איש לא ידע כמה גדולה היא מעלת אומרי תהלים, וכמה גדול ענשם של כל אלה המקילים ראש באנשים האומרים תהלים יום יום. על כן דעתי היא, שנודיע לאיש הזה את פסק הדין, והברירה בידו לשוב לביתו ולמות על מטתו מיתה בידי שמים, ואיש לא ידע סיבת מיתתו, או שיחזור לביתו ויכין סעודה גדולה, ויזמין את כל בני עירו, כאשר עשה ביום סיום כתיבת ספר התורה, ויפייס את שואב המים לעיני כל העם, ויספר באזניהם את כל אשר קרה לו הלילה, למען ישמעו העם וייראו". הסכים בית הדין לדברי הסניגור, ומיד יצא שליח בית הדין והציע לפני העשיר את פסק הדין, ואמר לו שעליו להודיע תיכף במה הוא בוחר. בחר העשיר בברירה השניה של הפסק, לפייס את שואב המים לעיני כל העדה, ולספר את כל המעשה ברבים. כשקבל עליו את הדין, ורצה לקום ולשאול על הדרך המוליכה אל ביתו, לא יכול למוש ממקומו. הביא לו שליח בין הדין מגן עדן כד מלא מים, רחץ

את בשרו במים ההם ושב לאיתנו, ואחר כך בא עמוד הענן והחזירו לביתו.

משהאיר השחר קרא הגביר את בני ביתו, וצוה להם להכין סעודה גדולה בשביל כל בני העיר, ואחר כך הזמין את כל העדה אל הסעודה, וביניהם גם את שואב המים. בשעת הסעודה קם ופייס את שואב המים לעיני כל העדה, וספר באזניהם את אשר קרה לו אמש בחצות הלילה, בעת שבתו ללמוד את שיעור הקבוע, אחרי כלות משתה הסיום. וישמעו הנאספים את דברי העשיר, ויפול עליהם פחד אלוקים, ויאמרו איש אל רעהו: אכן גדולה היא זכותם של האנשים העוסקים בזמירות דוד מלך ישראל ואנחנו לא ידענו". למחרת נסע הגביר למעזבוז, וכאשר דרכה כף רגלו על סף בית הבעל שם טוב, וראה את פניו נפל לארץ והתעלף. וכשהעירו אותו, והתחיל לספר באזני הרב את אשר קרה לו, ואת אשר ראה באותו הלילה, הפסיקו ואמר אליו: "שתוק, הלא ראיתך בחוץ בבואי אל בית דין של מעלה". ומאותו היום ואילך, נסע העשיר אל הבעל שם טוב, ולא זזה ידו מתוך ידו, וכל מעשיו היו נחתכין על פיו. בזכותם ובזכות כל הצדיקים, החסידים הישרים והתמימים, נושע ישועת עולמים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן. (ספורי יעקב, חלק ראשון, הוסיאטין תרס"ד, אות א'), ובספר גדולת רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע, דף ס"ח).

מתי הוא הזמן של השכר והגמול האמיתי?

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.
בערב שבת - בעולם הזה (עבודה זרה ג, א, ורש"י שם)

ענין גן עדן וגיהנם, גן עדן התחתון וגן עדן העליון

בזוהר הקדוש (חלק א' רכז, א) כתב: שיש גן עדן למעלה, ויש גן עדן למטה, ויש גיהנם למטה, ויש גיהנם למעלה.

השארות הנפש, היא מהדברים שנמסרו למשה בסיני

בספר חיי עולם (פרק ז) כתוב וזה לשונו: ענין הישארות הנפש - הוא מהדברים שנמסרו למשה רבינו בסיני בתורה שבעל פה, כי לא רצה הקב"ה לפרסמו בכתב, אלא ניתן בתור סוד בתורה שבעל פה, וכן ענין ועונש בעולם הבא, עיקרו נמסר בתורה שבעל פה. וכבר האריכו הראשונים לבאר מדוע לא הזכירה התורה בפירושו את הענין של שכר ועונש בעולם הבא. אולם, מכל מקום גם בתורה שבכתב מבואר כמה פעמים הענין של הישארות הנפש.

עיקר העבודה של היצר הרע שמבקש להטיל באדם ספיקות באמונה בהישארות הנפש

א. בזוהר הקדוש (חלק א', ק"י, ב) כתוב: כי היצר הרע הוא השליח של הגיהנום.

ב. בספר "חובת הלבבות" (שער יחוד המעשה פרק ה') כתוב וזה לשונו: הפיתוי הראשון של היצר הרע, הוא להטיל באדם ספק באמונה בהישארות הנפש, הוא משתדל להביא את האדם להשקפה כי אם מות הגוף - אין יותר קיום לנפש, והיא תמות יחד עם הגוף. **אפיקורסות זו, היא הדעה הכוזבת והגרועה ביתר של הכופרים.**

העולם הזה דומה למערה תחת הארץ

בספר הישר (המיוחס לרבינו תם, שער י"ב) כתוב וזה לשונו: העולם הזה דומה למערה הנמצאת תחת הארץ, השוכן בה חושב שאין עולם אחר זולתה. אילו יצא מהמערה, היי נוכח לדעת שיש ארצות גדולות, יבשות, שמים, ימים, מאורות וכוכבים. כך האדם בעולם הזה חושב שאין עולם אחר. אילו יצא ממנו - היי רואה את רוחב העולם ואת יקר תפארת גדולתו.

האם הצדיקים בגן עדן רואים אחד את השני?

בעל יפה ענף רות רבה (ג, ד) מבאר את הענין כך: אמנם אכן הצדיקים רואים אחד את השני בגן עדן, ומה שאמרה אשתו של רבי שמעון בן חלפתא אינו נכון, משום שמצינו בהרבה מקומות מאמרים רבים המלמדים אותנו שהצדיקים נמצאים יחד - מתחברים יחד - ורואים אחד את השני. אך הכוונה בדברים הוא:

מאחר שלכל צדיק וצדיק יש מדור משלו שהוא נקבע לפי מעשיו, לא ניתן להצדיק אחד להעביר לצדיק אחר מחופתו מאומה, ולמרות רצונו הטוב של רבי הקדוש להשיב לתלמידו רבי שמעון את האבן החסרה, הוא לא יוכל לעשות זאת, משום שהאבנים הטובות שיהיו בחופתו של רבי הן שלו, שייכות לחופתו, ואינן ניתנות להעברה לצדיק אחר, וחופת רבי שמעון תישאר חסרה, ועל דבר זה אכן הסכים עימה רבי והודה לטענתה.

בגן עדן ישנם כמה וכמה מדורים לפי מדרגות הצדיקים,

בזוהר הקדוש (פרשת חיי שרה דף קל, א) מבאר: כי למרות שיש בגן עדן כמה וכמה מדורים, וכמה וכמה סוגי אורות, וישנם הרבה סוגי מדרגות לצדיקים, ובכל מדרגה יש כמה רמות וסוגי היכולות וחופות אלו למעלה מאלו, ולכל צדיק יש הארה כפי מדרגת המדור שהוא שוכן בו, עם כל זאת יש למעלה ישיבות שבהן הנשמות יושבות שם יחד ולומדות תורה בישיבה אחת בצוותא. אך בכל זאת, בעת חלוקת האורות נותנים לכל אחד ואחד לפי זכויותיו, לאחד הרבה ולאחד מעט, וכל אחד מתבייש מהאורה הגדולה יותר שקיבל חברו, שכל צדיק נכוה מחופת חברו, וזאת משום שהוא לא טרח כמו חברו להגיע למעלתו הרוחנית.

וכפי שהמעשים נבדלים בין איש לרעהו בעולם הזה, כן המקומות והאורות שלהם נבדלים בעולם העליון, משום שלכל מצוה יש סגולה אחרת לפתוח אותם מקורות של האורות של מעלה. וכפי המעשה של המצוות שעשו בעולם הזה, כך יפתח האור למעלה ונעשה מאותו אור חופה לאותו הצדיק שגרם לכך. וכן מובא בנצוצי אורות (שם אות ב) - **"הארה הבאה לכל אחד היא כפי המדור שלו - כפי מעשיו, ואף שהרבה כתות יש בישיבה אחת, מכל מקום בעת חלוקת ההארה, לזה נותנין הרבה ולזה מעט"**.

ביאור ענין ההיכל החמישי בו נמצאות הנשמות של בעלי תשובה - הבעלי התשובה רואים אחד את חבריו

בזוהר הקדוש (פרשת בראשית לט, א), שלוש פעמים ביום, בשלושת זמני התפלות, נכנס אור גדול בהיכל החמישי (שהוא סוד היכל אהבה כנגד החסד) - אשר שם נמצאים שמותיהם של בעלי התשובה שעשו תשובה בשלימות, ואלה שקידשו שם שמים וקיבלו עליהם מיתה מרצונם הטוב. **בפתח ההיכל הזה עומד מנשה מלך יהודה, שקיבלו הקדוש ברוך הוא בתשובה שלימה** וחתר לו מחתרת ברקיע, שם בהיכל אהבה, פשוטה ימינו של הקדוש ברוך הוא לקבל את השבים בתשובה - אפילו אם הם הרבו לחטוא, ומידת הדין רוצה לעכב מלקבל את תשובתם - כמו לגבי מנשה, ולכן הוא מנשה עומד בפתח של אותה חתירה, שהוא הפתח והשער של ההיכל הזה, והוא הממונה עליו. הנשמות נמצאות שם בהיכל זה בתוך חופותיהם, כל אחד ואחד כפי הראוי לו וכפי שכר מעשיו ועוצמת תשובתו, וכל אחד נכוה מגודל הארה שיש לחופת חבריו הגדול ממנו, והדברים אמורים בין בגן עדן התחתון ובין בגן עדן העליון, משום שהוא מצטער מדוע הוא לא עשה תשובה ומעשים טובים כשם שחבריו הגדול ממנו עשה.

ראיית הנשמות אחת את רעותה בגן עדן

ברמב"ם (הלכות יסודי התורה ב, ד) מבאר, שאת ענין ראיית הנשמות בגן עדן, וכיצד הנשמות מכירות זו את זו, מבארים המפרשים, כי הדבר ברור שאין לנשמות גופות וגוויות, אלא שהקב"ה צייר להן דיוקן רוחני דק ביותר, כאשר לכל נשמה צורה ודיוקן משלה שאינו דומה לחבירו, ובכך הם מכירים אחד את השני.

העתקנו כאן הלכות ומצות ודרכי התוכחה מבעל קיצור של"ה זצלה"ה

התוכחה היא מצות עשה להוכיח עד נזיפה

בקיום מצות הוכחה פטור מן הערבות

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם ברוך ה' לעולם:

פירוש נר מצוה ותורה אור קודם חייב לדאוג להשלים עצמו

כתיב נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר, פשט הכתוב תלה המצות בנר להאיר לפניך כמ"ש מצות ה' ברה מאירת עינים והתורה כאור ללומדיה והכסיל בחושך הולך. והנה לנר ואור ב' פירושים א' נר יחידי נקרא נר ואור הוא מדורה גדולה וידוע מה שנמנו וגמרו חכמים ז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה המצוה שהיא מעשה קראוה נר. ולתורה שהיא תלמוד קראוה אור. פי' שני בנר עצמו שייך אור כי הנר הוא המקבל האור דהיינו פתילה בשמן שבכלי והאור אחוז בו להיות דבוקים זה בזה וצריכין זה לזה כי לאור הנר אין אחיזה רק בנר כי מציאת האור זולת דבר שיאחז בו הוא חוזר למקורו ליסודו גם הנר אין לו הארה כי אם מצד האור האחוז בו כך מצות התלמוד סיבת המעשה כהא דתנן אין בור ירא חטא, אמנם אין להתלמוד אחיזה בלי מעשה כי לא יכול אדם לבוא לכתר תורה אם לא יהיה לו הכנה ביראת חטא

שנפשו חשקה בדביקות השם יתברך ולב טהור לו חושק ומתאוה להדביקות דאם לא כן עליו נאמר ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי, על כן צריך להתלבש להיות יראת השם נגד פניו אמנם עדיין נעלמו ממנו פרטי היראת חטא והמצות וחקים והמשפטים כללותיהן ופרטותיהן עד שיזכה לכתר תורה ואז בא מתלמוד למעשה.

ענין חיוב התוכחה והמוסר לזולת

אמר אחר כך **ודרך חיים תוכחת מוסר**, מתחלה דבר משלימות עצמו שיהיה שלם בנר מצוה ותורה אור. ואח"כ ישלים את זולתו ג"כ וזהו **ודרך חיים נצחיים להיות זוכה ומזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו' ותמיד לא ימנע מלהוכיח אחרים וילמדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה**. ואמר תוכחת מוסר שהוא כפל לשון. תוכחת ר"ל על העבר הוכח תוכיח אם סרו מן הדרך הטוב והישר. ומוסר הוא יורה דרך שילכו להבא כמ"ש שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו:

מצות התוכחה

הוכחה היא מצות עשה כמ"ש הוכח תוכיח את עמיתך והיא מצוה רבה מאד דהיינו שצריך להוכיחו עד נזיפה דאז רואה שלא יקבל ממנו ופטור מלהוכיחו עוד, אבל קודם נזיפה אע"ג דידיע שלא יקבל אע"ג דפטור מהעונש, **מהעשה דהוכיח תוכיח לא פטור**:

דיני ודרכי הוכחה ענשה שכרה זכותה

הג"ה, כתב בספר חסידים סימן ה' הוכח תוכיח את עמיתך מצוה עלינו להוכיח כל אחד מישראל שמתיימש ומתעצל בעצמו אפ"י באחת מן רמ"ח מצות עשה, או שהיה עובר על אחת ממצות לא תעשה, ואחז"ל כל מי שיש בידו להוכיח על מ"ע ועל מל"ת לשום בר ישראל שבעולם ונתיימש

מלהוכיח נענש על כולם, דגרסינן כל מי שיש בידו למחות ולהוכיח לאנשי ביתו, ולא מיחה נתפש על אנשי ביתו, באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו. ומנין למוכיחו פעם א' שיחזור ויוכיחנו, שנאמר הוכח תוכיח, וחייב המוכיח להוכיח בדברים כפי מדותיו של המוכח אם הוא נוח יוכיחנו בנחת, ואם הוא קשה יוכיח אותו כנגד מדותיו וימשול לו משלים ויביא לו ראייה להשיב דעתו אל רצונו ולא ישא פנים כלל אפ"י לרבו, שכן אמר החכם במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. ועוד אמרו הוכח אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מניין, ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ואנו חייבים להוכיח עוברי עבירות, להלבין פניהם עד שיכו אותנו, ויבזו אותנו וחייב המוכיח להוכיח א"ע מן העבירות שבידו וליישר דרכיו קודם שיוכיח את חברו, שאם לא יעשה כן לא יקבל ממנו חברו, שכן אמרו התקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, ואם הוכיח אותו ולא קיבל יצא המוכיח נקי מעונש עונו ויש למוכיח זכותו, לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון עכ"ל.

במצוה המפורשת בתורה אין אומרים מוטב שיהי' שוגגין - ומוכיחין ומענישין עד שפורש מן העון

ומה שאמרו רז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע, וי"א אפ"י אסור שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, הענין הוא כך בדבר שהחוטאים אינם יודעים שזה אסור ומתלוצצים על המוכיח על כך, ע"כ מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, והיינו דווקא במידי דאתא מדרשא כגון תוספת עינוי יום כפורים וכיוצא בהן, אבל במה דכתוב באורייתא הדיא ומפורסם איסורו אזי הוכח תוכיח וענשינן להו עד דפרשי :

חיוב מיוחד על המנהיגים והפרנסים בתוכחה

הגה"ה, כתב בעל קנה חכמה דף ח' וז"ל אמנם צריך אתה לדעת שאעפ"י שמצות הוכחה היא אחת מתרי"ג מצות, אין החיוב על כל ישראל בשוה, כי כל איש ישראל חיובו למחות ביד חבירו הוא רק בשעת מעשה, כמ"ש רז"ל במסכת עירובין, ת"ר מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו, משא"כ שלא בשעת מעשה שאינו מחויב להוכיחו אלא יגיד לאשר בידו למחות להוכיחו שלא יעשה עוד כזאת, וגם אינו מוטל על כל איש מישראל לידע מחטאי בני העיר, משא"כ על חכמי מנהיגי העיר והדור שיש בידם למחות הם מחויבים למחות על העבר הן בשעת המעשה הן שלא בשעת מעשה, וגם להבא דהיינו להוכיח לרבים ולהורות להם דרכי תשובה ולהורות להם דרך מוסר אעפ"י שאין רואה בהם דברים מגונים. הלא ידוע מה שאמרו רז"ל אפילו ריש גרותא מן שמיא מוקמי, ר"ל שר הממונה על הבורות מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר ושררה קטנה היא מדכתיב והמתנשא לכל לראש. מכ"ש וק"ו מי שזכה להיות פרנס ומנהיג וממונה על קהל עדת ה' שהוא ממונה מן השמים, כמאמר רז"ל אין מעמידין פרנס על הציבור עד שמכריזין עליו מן השמים, ע"כ כל פרנס ומנהיג ישכיל ויבין בדעתו כי לא לחנם זכה לכך יותר משארי אינשי זולתו, כי כמו שכל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא למענהו ולכבודו כידוע כי הקב"ה נותן לאדם א' חכמה ובינה יתירה על זולתו כדי להבין ולהשכיל ללמוד וללמד וליישר את בני דורו בחכמתו ובתורתו. וכן יש שנותן לו הקב"ה עושר כדי לזכות את עצמו ולחונן דלים ולפרנס עניים, וכן דרשו רז"ל כבד ה' מהונך מכל מה שחנך ה', וכן הוא בנדון דידן אפילו מי שהוא רק פרנס ומנהיג בישוב על קהל קטן מ"מ יש לו כח וממשלה כמו פרנס ומנהיג בקהלה גדולה כי יפתח בדורו הוא כמו שמואל בדורו.

הנהגת הפרנס והמנהיג כדי שדבריהם יהיו נשמעים

וכל פרנס ומנהיג יכול להטיל אימה על הציבור לשם שמים כדי להדריכם בדרך ישרה, ויכול לעשות תקנות הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא, ויכול לקנוס ולענוש את העבריינים כדי להעמיד הדת על תילה ולמיגדר מלתא, אבל לא יטיל אימה על הציבור ח"ו להשתרר ולגבהות לב שלא לשם שמים, כי אמרו חז"ל כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים ח"ו נידון בגיהנם לדורי דורות, וגם לא יכביד הפרנס עול המסים על הקהל כדי להקל מעליו כי אין לך גזל גדול מזה. וגם אם גזר הפרנס דבר מה וקצב על הגזרה בקנס למי שיעבור אל יהא הפרנס חס על בני משפחתו, כי ע"י זה יהיו דבריו וגזירותיו נשמעים כי יאמרו הפרנס אינו חס על בני משפחתו, ולמה יהא חס עלינו, וכמו שהדיין מצוה שלא לקבל טענת בעל דין עד שבא עמו בעל דין חבירו, כי שמוע בין אחיכם כתיב, כן כל פרנס אל ישמע, ר"ל אל יכניס באזניו אם אחד קובל על חבירו עד שיאמר הא לך הזמנה להביא בעל דבר עמו, כדי שלא נאמר עליו הצדיק הראשון בריבו. וגם אל ישב בשוק וברחוב אצל שפלים ונבזים כי ע"י זה מזלזלין בכבודו בדברי שחוק והיתול וזהו הגורם שדבריו אינם נשמעין. אע"ג שאמרו רבותינו ז"ל כל המעביר על מדותיו מוחלין לו כל עונותיו ופשעיו, הני מילי אם אחד עשה לו דבר או דיבר לו זילזול בין לבין עצמו לא בפרהסיא אזי אם יבוא אותו האיש ויבקש ממנו מחילה אל יהא אכזרי וימחול לו, אבל מה שזילזל בכבודו בפני אחרים מצוה על הפרנס להציע דבריו בפני טובי העיר ולא יעביד דינא לנפשיה, ויאמר ככה עשה לי איש פלוני, ולא ימחול לו על כבודו עד שיקנס ויענש, כדי שייראו עם הארץ ולא יזידון עוד לזלזל בראשיהם, כי זה גדר גדול אם כוונתו לשם שמים.

הכל תלוי בפרנס, הפרנס הוא הדור והדור הוא הפרנס והקולר תלוי בהם איך ינהיגו את העם, מה חובתם.

ועל כן חייבים החכמים והפרנסים להסיר מכשול מדרך עמנו, כי הפרנס הוא הדור, והדור הוא הפרנס, הכל תלוי בו, כי כאשר היו מלכי ישראל טובים וצדיקים הלכו כל בני ישראל בדרכיהם, ובודאי מי שמנהיג את ציבורו בנחת ובענוה ובדרך ישרה לשם שמים, יהא שכרו הרבה מאד מאד בעולם הזה ובעולם הבא, וכ"ש מי שזכה מן השמים להיות ראש מדינה וכ"ש וק"ו מי שזכה להיות אב"ד להיות עומד בפרץ ולגדור פרצות הדור ולהשגיח בהשגחה פרטית על מעשי בני אדם להסיר מכשול מבני עמנו ולצוות על הטוב, ואזי בודאי יהיה שכרו מרובה עד מאוד בעולם הזה ובעולם הבא, ע"כ הג"ה:

חורבן ירושלים נגרם על שלא הוכיחו זה את זה

אמרו רבותינו ז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר היו שריה כאילים לא מצאו מרעה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע.

גודל העונש של מי שהיה סיפק בידו למחות ולא מיחה

הגה"ה, כתב בעל קנה חכמה בשם המקובלים ידוע שהרשע נקרא חלל רשע ולמה באמת נקרא חלל ולא מת. הענין כך הוא, כי האדם החי הנהרג נקרא חלל מפני שנסתלק ממנו חיות הדם, כי הדם הוא הנפש, ונשאר הגוף חלל בלי חיות, כן האדם החוטא מכניס הסמאל וחילותיו רוח הטומאה בנשמה הקדושה, וכפי כניסת הרוח הטומאה מס"מ בנשמה הקדושה מסתלק רוחניות הנשמה, ונשאר אותו המקום חלל בלי רוחניות הקדושה, וזהו ענין הפגם לשון חסרון כי שולט שם חושך במקום ההוא. ואותו הרוחניות המסתלק מן

הנשמה הוא המחיה אותו המשחית שנברא ע"י עונותיו, כידוע מאמר רז"ל העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, וכאשר הם כלים הן על ידי יסורין או תשובה בחייו או על ידי אשו של גיהנם אז יתבטל המקטרג, ואותה קדושה תבא אל שורש רוחניותה, וידוע מה שאמרו רז"ל כל העושה עבירה אחת מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, וענין מלפפתו הוא כי כל קטיגור שנברא מהעבירות יש לו שיעור קומה שלימה מרמ"ח איברים רוחנים, ואותו הקטיגור מלפפו ונעשה לו לבוש לנשמתו להכניסו לגיהנם עד שיעבור העיכור והחושך ההוא שבנשמה, וזהו הענין מלבושים צואים שמלבישים את הנשמה, כי כפי מניין העונות כן מנין הלבושים והיינו שנענש החוטא בשנים הא' שהס"מ מכניס כח הטומאה בנשמתו וכן מלבישים אותו בגדים צואים לדונו בגיהנם דהיינו אם מיחו בו ולא קבל אבל אם לא מיחו בו נחלק העונש לשנים, דהיינו כח הטומאה אשר מהס"מ נכנס תוך נשמת הרשע ובווערים אותו בגיהנם בפנימיותו, והבגדים הצואים והוא המקטרג אשר ברא על ידי חטאיו ובו כח הקדושה אשר יצא ממנו, מלבישים את מי שהיה סיפק בידו למחות בו ולא מיחה, ומכניסים אותו בגיהנם ובו יוצת אש ועל ידו תשוב הקדושה אל שורש רוחניותה כידוע, כענין יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול שהיה לבוש בגדים צואים על אשמת בניו שלא מיחה בהם עכ"ל.

מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי, נענש שממונו הולך לטמיון וניטלת השררה ממנו.

וכתב ר"ח שבשביל ד' דברים ממון של בני אדם הולך לטמיון וניטלת השררה מממוניהם. האחד מי שעושה שטרות זיופים לגבות בהם. והב' מי שלוקח רבית מישראל. והג' מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה איכפת לי. והד' מי שפוסק ליתן צדקה ואינו נותן עכ"ל. ע"כ מי שיש

בידו למחות ימחה שלא יהא נענש חס ושלוס בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו רז"ל האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי טפי אלא משם דלא מוכח להו במילי דשמיא. והנה דרשו רז"ל וכשלו איש באחיו בעון אחיו שכל ישראל ערבים זה בזה, אבל בקיים מצות הוכחה הוא פטור אחר כך הערבות:

הערבות היא לטובת ישראל כדי שיוכיחו ולא יהא נענש בשבילו

הגה"ה, והטעם שרצה הקב"ה שיהיו ישראל ערבים זה לזה כתבו המפרשים שהוא לטובת ישראל כי עי"ז מוכרח כל אחד ואחד להשגיח על מעשה חברו להוכיחו ולישרו ולהדריכו בדרך הטוב כדי שלא ישל בעון חברו ולא יהא נענש בשבילו:

מצוה לקבל התוכחה - שכר התוכחה - עיקר התוכחה לדרוש וללמוד בספרי מוסר ותוכחה

וכשם שמצוה רבה על המוכיח להוכיח כך מצוה רבה על המוכח לקבל התוכחה. אמרו רז"ל כל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח בא לעולם וברכה באה לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. הרי מבואר גודל מצות הוכחה ע"כ ראוי לכל אחד להאריך במילי דהוכחה כפי יכולתו ובדור הזה המה מעט מזעיר שיודעים להוכיח וגם הרוב אינם מקבלים תוכחה. על כן העיקר ללמוד ולדרוש להמוניים בספרים שמדברים בדברי מוסר ותוכחה ויראת שמים:

גם אם אחד מהכלל יקבל המוסר - דבר גדול פעל - ולא יסור מתוכחתו

הגה"ה, ואף אם הכלל לא יקבלו שמא המיעוט יקבלו ואף

אם איש אחד יקבל המוסר דבר גדול עשה ופעל, ועליו נאמר אם תוציא יקר מזולל וכן אמר שלמה שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו. ופירש"י ז"ל משל לרועה ירעה עדרו השם לב לאכול יאכל ויחיה ואשר לא ישים לב לאכול ימות ואין על הרועה אשמה וזהו שאמר אוילים בחסר לב אשר לא ישים לדבריו ימותו ולא לאשמת צדיק רק לחסרון לבם.

עיקר דרשות המנהיג יהיו מה שנוגע למעשה שישובו מדרכם הרעה

וכן כתב בעל מדרש שמואל על משנת לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, ר"ל, שאל יעשה עיקר בדרשותיו מחידושי תורה להראות גדולת חכמתו אלא המעשה, ר"ל, שידרוש מה שנוגע למעשה להוכיח את העם שישובו מדרכם הרעה ולתקן להם תיקונים עכ"ל.

כדי שדבריו יכנסו ללב השומעים תלוי במשמיע

מצאתי כתוב, קבלה בידינו, הכנסת תורה ומוסר בלב השומעים תלוי בלב המשמיע, כי אם לב המשמיע ונפשו טהורה גם אל לב ונפש המקבלים יכנסו ויעשו פעולה, משא"כ אם יוצאים ח"ו מן השפה ולחוץ ולבם בלתי טהור גם לשומע לא יעשו בו רושם **בקרב לבו**. **הכלל, המוכיח לאחרים ומלמדם דברי מוסר ולבו לא נכון עמו**, אין דבורו עושה רושם בעיני שומעיהם, עכ"ל. (ספר קיצור שלי"ה)

